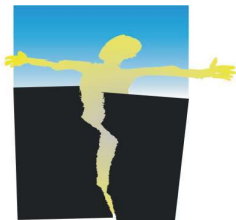

HELSINKI Bulletin

Helsinki Committee for Human Rights in Serbia

Rige od Fere str. #20, 11000 Belgrade, Serbia
tel./fax +381 11 30 32 408; e-mail office@helsinki.org.rs
www.helsinki.org.rs

N° 54 • Januar 2010

Antievropski blok u kontraofanzivi

Odluka vlade Srbije da podnese kandidaturu za članstvo u Evropskoj uniji krajem 2009. godine istorijski je iskorak kada je reč o profilisanju Srbije kao evropske zemlje. Ta odluka izazvala je široko, mada ne uvek i otvoreno, nezadovoljstvo anti-evropskog bloka. Osim narodnjačkih partija (DSS, SNP, SRS, NS i sl.) tu spada i najveći deo humanističke elite Srbije, kao što su Akademija, velikim delom univerzitet, SPC, razne desne grupacije i nevladine organizacije, zatim delovi vojske i veći deo medija. Upravo je taj blok definisao srpski nacionalni program pred kraj XX veka i Srbiju praktično time suprotstavio celom svetu. Njihova antievropska orijentacija imala je najdramatičniji ishod u ubistvu premijera Zorana Đinđića marta 2003. godine. Ubistvo premijera je gotovo za čitavu jednu deceniju zakočilo evropsku orijentaciju.

Poseta američkog potpredsednika Džozefa Bajdena je doprinela ubrzanju uključivanja zemalja Zapadnog Balkana u evroatlantske organizacije, uključujući i Srbiju. Globalna kriza koja je istovremeno ogolila i

ekonomsku situaciju regiona, takodje je doprinela tom ubrzanju. Svest da je Zapadni Balkan i dalje potencijalno žarište nestabilnosti (Kosovo, Bosna) uticali su na to da se posebna pažnja posveti Srbiji kako bi se trajno vezala za evropsku opciju.

Suočena sa ekonomskim kolapsom i opštom globalnom krizom, Vlada je i sama napravila iskorak u pravcu EU. Tokom 2009. godine donela je niz konkretnih mera i odluka koje su joj otvorile evropski put. Početkom godine doneta je odluka o jednostranoj primeni Prelaznog trgovinskog sporazuma, potpisan je sporazum MUP Srbije sa misijom EULEX na Kosovu. U oktobru je Evropska komisija dala pozitivan izveštaj o napredovanju Srbije prema evropskim integracijama, a u novembru je i glavni tužilac Haškog tribunala Serž Bramerc dao pozitivnu ocenu o saradnji Srbije sa tribunalom.

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

Holandija je napravila ustupak u vezi sa hapšenjem Ratka Mladića u ovoj fazi, što je i doprinelo pozitivnoj oceni tužioca. Sve to je krajem decembra dovelo do odluke Evropskog parlamenta da uključi Srbiju u šengenski vizni sistem i da EU odmrzne Prelazni trgovinski sporazum.

Taj ubrzani proces približavanja EU stvorio je pozitivnu atmosferu u društvu (o čemu govore i brojna istraživanja). Predsednik Republike Boris Tadić je iskoristio «trenutak velike promene»¹ da pokrene inicijativu da Narodna skupština Republike Srbije, nakon višegodišnjeg odlaganja usvoji Rezoluciju o genocidu u Srebrenici kao «obavezu Srbije prema Haškom tribunalu».

Ovakvo okretanje ka EU izazvalo je nezadovoljstvo srpske *mainstream* elite koja je stoga krenula u kontraofanzivu baziranu na stereotipima iz poslednje tri decenije. To su, pre svega, stereotipi o na zaveri Zapada protiv (bivše) Jugoslavije, Srbije i srpskog naroda, NATO bombardovanju, podršci nezavisnosti Kosova i odbrani celovite Bosne i Hercegovine. Osim toga, potcenjuju se i ostvareni rezultati aktuelne Vlade i predsednika Republike Borisa Tadića. Dodatni impuls za to je predložena rezolucija o Srebrenici kojom se, po njima, «vrši razdvajanje nevinih žrtava», a koja treba da «podari moralni legitimitet

novoj eri kako bi režim stvarno započeo da vodi Srbiju sa nulte tačke – nasilnim uvođenjem Srbije u NATO».²

Kulminacija tog nezadovoljstva je svakako apel za organizovanje referenduma o NATO članstvu, jer se time želi preduprediti sledeći korak vlade ka članstvu u ovoj organizaciji. Međutim, sudeći po dosadašnjim reakcijama evropska orijentacija Srbije dobija na zamahu.

Inicijativa «dve stotine»

Članstvo u NATO je još uvek otvoreno pitanje za Srbiju, ali se o njemu u stručnoj javnosti naveliko raspravlja. Čak je i dnevni list *Politika* pokrenuo rubriku u kojoj se izjašnjavaju stručnjaci na tu temu, kao i elektronske novine (e-novine).

Kako su 2009. godine u NATO primljene Hrvatska, Crna Gora i Albanija, Srbija se objektivno našla u izlovanoj poziciji. Istovremeno, to je suštinski promenilo odnos vlasti prema ovoj organizaciji samom činjenicom što se ona sada nalazi na svim granicama Srbije (osim Bosne i Hercegovine i Kosova).

Sve to, kao i kandidatura Srbije za EU, ubrzalo je kontraofanzivu antievropskog bloka koji je početkom januara 2010. godine izašao sa inicijativom da se raspiše referendum o (ne) ulasku Srbije u NATO. Cilj ove inicijative je prvenstveno u tome da se budućnost Srbije «cementira» na vojnoj neutralnosti, shodno donetoj rezoluciji u Skupštini Srbije. Mediji imaju posebnu ulogu u stvaranju atmosfere evocirajući NATO intervenciju i „otimanje“ Kosova. Objektivno, takvo izjašnjavanje bi, posebno ukoliko bi se građani

² Milorad Vučelić u kolumni «Sramno razdvajanje žrtava», Pečat, 15. januar 2010.

¹ Milica Delević u razgovoru za nedeljnik Vreme, 14. januar 2010.

izjasnili protiv NATO, usporilo proces približavanja zemlje i Evropskoj uniji.

Potpisnici ove inicijative su akademici, književnici, univerzitetski profesori, crkveni velikodostojnici, glumci i drugi umetnici, među kojima i Dobrica Ćosić, Matija Bečković, Svetozar Stojanović, Đorđe Vukadinović, Vasilije Krestić, Milorad Ekmečić, Čedomir Popov, Dušan Kovačević, mitropolit Amfilohije, vladika Artemije, kao i neki istaknuti sadašnji i bivši političari poput Vojislava Koštunice, Dušana Mihajloviča (ministra unutrašnjih poslova u Đinđićevoj vladi) i Dragana Jočića. Sve su to pojedinci (okupljeni i oko Memoranduma), koji su davali punu podršku Slobodanu Miloševića, a sada se bore za očuvanje njegovog nasledja, pre svega, Republike Srpske.

Akademik Matija Bečković, profesor Svetozar Stojanović i predsednica Udruženja novinara Srbije (bivša glavna i odgovorna urednica Politike) Ljiljana Smajlović su na konferenciji za štampu istakli da je referendum o NATO neophodan jer postoji bojazan da bi se «odluka o članstvu Srbije u NATO mogla doneti iza zatvorenih vrata i iza ledja gradjana».³ Po njima, tako krupna državna pitanja se «ne smeju prepuštati političarima». U apelu se posebno ističe argument da bi ulaskom u NATO Srbija priznala nezavisnost Kosova.

Krug okupljen oko peticije pripremao je ovu inicijativu dosta dugo i samo je čekao «pravi trenutak»

³ Prema Pressu, 12. januar 2010.

da sa njom izadje u javnost. Naime, još u novembru 2009. u *Danasu* se oglosio bivši šef kabineta Vojislava Koštunice, Aleksandar Nikitović sa istim zahtevom. Njegov glavni argument je bio da Vlada, iza ledja naroda, u dosluhu sa rukovodstvom NATO radi na ućlanjenju Srbije. On je tada istakao da bi umesto zakulisnih igara i „nastojanja da se politikom obmane stigne do cilja bilo pošteno i demokratski na referendumu rešiti ovo pitanje od kojeg zavisi budućnost Srbije».⁴

Ovaj isti krug je doprineo smeni Zdravka Ponoša, načelnika General-štaba, a pokušao je da izdejstvuje i smenu Dragana Šutanovca, ministra odbrane. Glavni razlog ovim pritiscima je činjenica da se Vojska Srbije, upkos ograničenjima i teškoćama, transformiše uz punu podršku NATO članica (SAD, VB i Norveška) i da posebno uspešno saradjuje sa američkim vojnim snagama (Nacionalna garda iz Ohaja).

Ministar odbrane Dragan Šutanovac je uspeo da izbegne smenu, a slovi kao jedan od zagovornika članstva u NATO. U intervjuu *Pressu* 9. januara 2009. pod naslovom «Ne treba da se plašimo NATO», on ističe značaj priključivanja Srbije evroatlanskim integracijama. Posebno je ukazao na to da «ukoliko želimo da u Srbiji uspostavimo evropske sisteme vrednosti to podrazumeva i evro-atlanski sistem bezbednosti». Uz ogradu da Srbija ne mora u NATO, dodao je da je približavanje NATO «prirodan tok stvari u Evropi». Na direktno pitanje šta je za Srbiju bolje – vojna neutralnost ili ulazak u NATO – ministar odbrane je rekao da na to treba da odgovore «oni koji se bave realnim životom», ljudi iz privrede i iz bezbednosti.⁵

Profesor Svetozar Stojanović, protivnik NATO članstvu, u prilog vojnoj neutralnosti Srbije ukazuje na, po njemu, važnu dimenziju – odnos

⁴ «Napredovanje u tišini», autorski tekst, *Danas*, 6. novembar 2009.

⁵ *Press*, 9. januar 2010.

prema Rusiji. Učlanjenjem u NATO Srbija bi ometala temeljno preispitivanje uloge NATO i odnosa sa Rusijom, kao i razmatranje ruskog predloga o međunarodnoj bezbednosti. Stojanović ističe da se «valja založiti i za konstruktivan pristup ruskoj inicijativi za novi međunarodni ugovor o bezbednosti».⁶ Zalaže se da se Srbija, kao zemlja koja drži do svoje nezavisnosti i dostojanstva „ograniči na bilateralnu vojnu saradnju sa SAD, Rusijom, zemljama EU, Kinom, Indijom...»⁷

Kako je Srbija postala «vojno neutralna» zemlja

Odluku o vojnoj neutralnosti Skupština Srbije donela je krajem decembra 2007. godine (godinu dana nakon što je pristupila Partnerstvu za mir). Usvojena Rezolucija o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije odnosila se na Kosovo i izglasana je u predvečerje (očekivanog) proglašenja nezavisnosti Kosova. Samo jedan član te rezolucije odnosi se na «vojnu neutralnost» i glasi:

«Zbog ukupne uloge NATO, od protivravnog bombardovanja Srbije 1999. godine bez odluke Saveta bezbednosti do Aneksa 11 odbačenog Ahtisarijevog plana u kome se određuje da je NATO 'konačan organ' vlasti u 'nezavisnom Kosovu' Narodna skupština Republike Srbije donosi odluku o proglašenju vojne neutralnosti Republike Srbije u odnosu

⁶ Politika, 14. januar 2010.

⁷ Isto.

na postojeće vojne saveze do eventualnog raspisivanja referenduma na kojem bi se donela konačna odluka o tom pitanju.

Tom prilikom je i u Skupštini vodjena polemika o „vojnoj neutralnosti“. Poslanici Liberalno demokratske partije (LDP) bili su izričito protiv te odredbe i nisu glasali za rezoluciju. Međutim, u nešto blažoj formi i poslanici G 17 plus su imali sličan stav (u to vreme G 17 plus je bio deo vladajuće koalicije DS-DSS). Tako je «vojna neutralnost» ušla u skupštinski dokument koji se u celosti odnosio na sasvim drugu temu.

U javnosti tada nije vodjena javna debata o statusu vojne neutralnosti. Dragan Janjić, komentator lista *Politike*, ukazuje da sadašnja opozicija koja je tada bila na vlasti (DSS) nije ni pominjala referendum u vezi sa vojnom neutralnošću i ističe da bi bilo logično „da se ista procedura primeni i kada se taj stav menja.“⁸

S druge strane, vojni i bezbednosni stručnjaci upozoravali su da takva «neutralnost» nije međunarodnopravno validna, jer istinska neutralnost podrazumeva međunarodne i međudržavne ugovore.

Reakcije na inicijativu

Potpisnici inicijative (anti NATO referenduma, okupljeni oko DSS, verovatno nisu očekivali toliko reakcija koje se protive njihovoj ideji. Čak je i Aleksandar Vučić, potpredsednik Srpske napredne stranke izbegao da podrži inicijativu rekavši da «mi nismo pokrenuli inicijativu«, mada «mislimo da smo vojno neutralni».⁹ Ivica Dačić, zamenik premijera i lider SPS, smatra da Srbija treba da ostane vojno neutralna. Ističe da je to mislio i ranije «za razliku od nekih potpisnika ove peticije koji su u vreme

⁸ Komentar *Politika*, 14. januar 2010.

⁹ Blic, 13. januar 2010.

Slobodana Miloševića jahali na krilima Zapada i NATO i uz njihovu pomoć došli na vlast». ¹⁰ Otvorena podrška stigla je samo iz Srpske radikalne stranke.

Predsednik Komiteta za međunarodne odnose Državne dume Rusije Konstantin Kosačov je povodom izjave srpskog ministara odbrane da je za Srbiju dobro da postane članica severnoatlanska alijanse rekao da se nada da je on „izrazio samo svoje mišljenje». Po njemu takve odluke ne treba da donose pojedinci, makar oni bili i ministri, nego narod, a «idealno bi bilo da to bude na referendumu». Iako sumnja da bi srpski narod posle tragedije koja mu se dogodila 1999. godine, ipak odlučio da uđe u NATO, Rusija bi tu odluku poštovala. A na pitanje kako bi se ta odluka odrazila na odnose Srbije i Rusije, rekao je: «A da li će odnosi u nekoj meri biti lošiji nego danas – pa, hoće svakako. To je neizbežno». ¹¹

Dušan Petrović, zamenik predsednika Demokratske stranke, smatra da je pravi motiv potpisnika «peticije 200» i njihovog pozadinskog organizatora (DSS) »u nedostatku smelosti da organizuje referendum protiv ulaska u EU«, te zato DSS „diže buku oko nepostojećeg ulaska u NATO». ¹²

Članstvo u NATO postalo je tema o kojoj se razgovara otvoreno i bez predrasuda. Zoran Dragišić, programski direktor Međunarodnog instituta za bezbednost, ističe da je ova institucija tokom 2009. godine organizovala seriju konferencija širom Srbije pod naslovom «Srbija sa jakim saveznicima ili neutralna». Reč je o nastojanju da se građanima Srbije ponude potpune informacije o NATO i razlozi zašto bi Srbija trebalo da postane član te organizacije. Niko od protivnika članstvu u NATO nije želeo da učestvuje na tim konferencijama. Međutim, predstavnici Ministarstva

odbrane su učestvovali. Oni se, napominje Dragišić, «kao vojnici nisu izjašnjavali o političkim pitanjima, ali su jasno stavili do znanja da se vojska može reformisati na dva načina: prema standardima NATO ili na pogrešan način». ¹³

Većina građana Srbije je protiv članstva u NATO. Prema istraživanjima Strategic marketinga, ukoliko bi se u ovom trenutku raspisao referendum, protiv ulaska u Alijansu izjasnilo bi se više 50 odsto glasača, dok bi za NATO bilo samo dvadesetak odsto. ¹⁴ *Glas javnosti* i *Kurir* sumirajući razgovore sa više sagovornika (Ninoslav Krstić, general u penziji, predsednik SPO Vuk Drašković, profesor Fakulteta za bezbednost Zoran Dragišić) konstatuju da bi «pozivanjem na trenutno raspoloženje javnog mnjenja, Srbija ostala izvan vojno-političkog saveza i tako izgubila priliku da postane vodeća vojna sila u regionu». ¹⁵

Međutim, negativno raspoloženje o NATO se poslednjih godina namerno indukuje od strane antizapadnog bloka sa argumentacijom «da nas je NATO bombardovao» i «da nam je oteo Kosovo». Vojni analitičar Aleksandar Radić kaže da je inicijativa za referendum «jeftina manipulacija javnim mnjenjem i emocijama građana, onih koji su prethodno nametnuli vojnu neutralnost». On takodje ističe, da je to suviše stručna tema da bi se o njoj razgovaralo emotivno, pa zbog toga «edukacija javnosti mora biti temelj otvaranja ove teme». ¹⁶

¹⁰ Press, 13. januar 2010.

¹¹ Intervju sa Konstantinom Kosacovom, «Ne verujem da srpski narod želi u NATO», *Politika*, 13. januar 2010.

¹² Press, 13. januar 2010.

¹³ Autorski tekst «Srbija izvan NATO – zašto?», *Politika*, 13. januar 2010.

¹⁴ Blic, 13. januar 2010.

¹⁵ *Glas javnosti*, *Kurir*, 15. januar 2009.

¹⁶ *Kurir*, 14. januar 2010.

Književnik Svetislav Basara u redovnoj kolumni u *Danasu* piše da je «sklonost nepravnosti», «burazerskoj običajnosti» i «poslovanje...u Čosićevoj divanhani» glavni motor ove peticije. On podozreva da je ta inicijativa jedan od zadnjih «koprca nadobudnog fiškala iz Belanovice i kaže da je to «sasvim u duhu njegove konceptualno-psihopatološke politike, on po svaku cenu nastoji da oživi model kojim se stvarnost, budućnost i istorija grade referendumima i uredbama... Opravdano se plaše da bi u ovoj zemlji ključne odluke konačno mogle početi da se donose na osnovu racionalne analize i realne političke računice».¹⁷

Pripadnici vladajuće političke elite sve smelije iskazuju stav da na osnovu racionalnih elemenata i argumenata Srbija treba da sledi strateški cilj da postane deo evroatlanrskih inte-gracija, koji je postavljen još 2000. godine.

Osim Liberalno demokratske partije koja je otvoreni zagovornik NATO, dnevni list *Danas* tvrdi da je i većina političkih partija u vladajućoj koaliciji za članstvo Srbije u Alijansi.¹⁸ To su G17 plus, SPO, LSV, SVM i bošnjačke stranke. Demokratska stranka zvanično ostaje na stavu da još nije došlo vreme za

razgovor o tome, a kad jednom dođe «trenutak odluke», ona će se doneti na referendumu.

Rezolucija o Srebrenici (konačno) u Skupštini

U sklopu vladinog pomaka ka euroatlantskim integracijama, što dugoročno podrazumeva uvažavanje i određenih moralnih normi, predsednik Boris Tadić je pokrenuo inicijativu o usvajanju Rezolucije o Srebrenici u Narodnoj skupštini Srbije. Naveo je da je to obaveza Republike Srbije prema Haškom tribunalu, ali i da je svestan da ona neće biti svugde dobro primljena ni u Srbiji ni u Republici Srpskoj.¹⁹

Prvu inicijativu o Rezolucija o Srebrenici pokrenula je grupa nevladinih organizacija²⁰ i to povodom 10. godišnjice genocida u Srebrenici. Zbog odnosa snaga u parlamentu to se do sada nije dogodilo, iako je u međuvremenu Međunarodni sud pravde izrekao presudu (2007) kojom je Srbija proglašena odgovornom zato što nije sprečila genocid, a Evropski parlament usvojio deklaraciju (2009) kojom se 11. juli u Evropi obeležava kao Dan Srebrenice.

Inicijativa Borisa Tadića vrlo brzo je pokazala da pitanje nedavne prošlosti u srbijanskom društvu, a naročito u srbijanskim elitama, još nije došlo na dnevni red. Usledile su prve negativne reakcije sa argumentacijom da srebreničke žrtve nisu «izuzetak» i da na isti način treba odati poštu i ostalim, pogotovo srpskim žrtvama. Odmah nakon toga lansirana je i inicijativa o drugoj rezoluciji - o nevinim srpskim žrtvama proteklih ratova na prostoru bivše Jugoslavije.

Vojislav Koštunica, lider DSS, se protivi usvajanju dva dokumenta,

¹⁹ Prema *Danasu*, 16. januara 2010.

²⁰ Žene u crnom, YUCOM, Fond za humanitarno pravo, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Inicijativa mlćadih za ljudska porava, Gradjanske inicijative, Centar za kulturnu dekontaminaciju, Beogradski krug

¹⁷ *Danas*, 15. januar 2010.

¹⁸ *Danas*, 15. januar 2010.

jer se na taj način „nevine žrtve razdvajaju“, a «moralna je obaveza ljudi da odaju podjednaku poštu svim nevino postradalima».²¹ Najžešća reakcija došla je od strane glavnog urednika *Pečata* Milorada Vučelića (potpisnik inicijative «200 intelektualaca»), koji tvrdi da će se donošenjem dve rezolucije izvršiti razvrstavanje žrtava po nacionalnoj pripadnosti. On smatra da je za „srpske vlasti ona srebrenička rezolucija ona prava, a druga, koja odvaja srpske žrtve sporadična je, iznudjena i utešna. Muslimanske žrtve Srebrenice biće posvećene i privilegovane, dobiće i posebnu rezoluciju, a onda će u drugoj rezoluciji biti osudjeni...i ti zločini počinjeni nad Srbima».²²

Prema pisanju nekih medija u skupštinskom dokumentu o Srebrenici neće stajati reč «genocid». Na to je reagovao lider LDP Čedomir Jovanović izjavom da njegova stranka neće glasati za rezoluciju, ukoliko zločin u Srebrenici ne bude nazvan pravim imenom: «Bez poštenog i čistog teksta rasprava ne bi imala smisla, i značila bi da još nismo sposobni da raskrstimo s politikom zbog koje je MSP presudio da je Srbija odgovorna, jer nije sprečila genocid i kaznila krivce».²³

Reakcije na inicijativu materale su predsednika Borisa Tadića da se jasno pozicionira u odnosu na predlog o dve rezolucije. Naglasio je da su dve rezolucije jedini ispravan pristup: «Na taj način mi niti izjednačavamo, niti poredimo žrtve, jer svako ko bi se time bavio potpuno je pogrešio i politički i etički prostor».²⁴

Najnovija istraživanja Stratedžik marketinga ukazuju da je u međuvremenu došlo do značajnog pomaka u percepciji građana - 43,32 posto građana smatra da Skupština treba da donese rezoluciju o Srebrenici, a samo nepunih 25 posto

da ne treba (31,84 posto građana nema stav o tome).²⁵

²¹ Kurir, 14. januar 2010.

²² Pečat, 15. januar.

²³ Danas, 16. januar 2010.

²⁴ Prema Danas, 16. januar 2010.

²⁵ Blic, 14. januar 2010.

Srbija je tokom 2009. godine napravila neophodan iskorak u definisanju svoje budućnosti kao evropske zemlje. Sve mere koje je srpska vlada preduzela otvorile su evropsku perspektivu. To je neminovno dovelo do negativnih reakcija jednog dela srpske elite koja grčevito brani svoje pozicije kroz opstanak na velikodržavnom projektu. To se pre svega reflektuje kroz protivljenje NATO članstvu, interpretaciju nedavne prošlosti i odbranu status quo u Bosni.

Članstvo u NATO ima nedvosmisleni podršku stručnih krugova, ali i dela javnosti koja razume racionalne razloge za tu opciju. Reakcije na inicijativu za referendum o NATO jasno su pokazale da se javno mnjenje pomera i da je neophodno dodatno informisanje o karakteru NATO i važnosti da Srbija postane deo kolektivne bezbednosti.

Apel za referendum dobio je izuzetnu medijsku promociju, istovremeno je isprovocirao raspravu, čijim dominantnim tonovima potpisnici inicijative teško da mogu biti zadovoljni. U svim medijima, pa i tabloidima, značajan prostor dobile su ličnosti koje o toj temi razmišljaju trezveno i racionalno. To upućuje na zaključak da je «trenutak velike

promene» prodro šire i dublje u svest većinskog dela građana, odnosno da su neki procesi, kada je reč o strateškom opredeljenju Srbije, na dobrom tragu.

Medjutim, predlog predsednika Tadića da se usvoji Rezolucija o Srebrenici aktivirao je emocije i raspravu koja ne pokazuje značajnije pomake. Srebrenica će verovatno još dugo biti predmet osporavanja i relativizacije. Srpske elite još nisu spremne da na odgovoran način raspravljaju o nedavnoj prošlosti.

National Endowment
for Democracy

Supporting freedom around the world.